

**TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA KAMBAG`ALLIKNI
QISHQARTIRISH YO`LLARI**

A.B. Nizamov

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti, professor, i.f.d., Buxoro sh. buhibkol@mail.ru

U.F.Zaxidova

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti, stajor o`qituvchi, Buxoro sh.

**ПУТИ СОКРАЩЕНИЯ БЕДНОСТИ НА ОСНОВЕ РАЗВИТИЯ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА**

А.Б. Низамов

Бухарский инженерно-технологический институт, проф., д.э.н., г. Бухара,

buhibkol@mail.ru

У.Ф.Захидова

Бухарский инженерно-технологический институт, стажёр, г. Бухара

**WAYS TO REDUCE POVERTY BASED ON ENTREPRENEURSHIP
DEVELOPMENT**

A.B. Nizamov

Bukhara Engineering and Technology Institute, prof., doctor of economic sciences,

Bukhara, buhibkol@mail.ru

U.F.Zoxidova

Bukhara Engineering and Technology Institute, intern teacher, Bukhara

Mamlakatimizda qisqa davrda to'plangan tajribalarimiz kichik biznes barqaror iqtisodiy o'sishning muhim omili ekanligini isbotladi. Ayniqsa, mamlakat iqtisodiyotida chuqur tarkibiy o'zgartirishlar va diversifikatsiya sharoitida milliy iqtisodiyotimizni barqaror rivojlanishi, uning raqobatbardoshligini oshishi hamda yuqori makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga erishishimizda kichik biznes muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 29-maqсадiga ko'ra, tadbirkorlik faoliyatini tashkil qilish va doimiy daromad manbalarini shakllantirish uchun sharoitlar yaratish, xususiyl sektorning Yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 80 foizga va eksportdagi ulushini 60 foizga yetkazish belgilangan. Muhim vazifalar sifatida hududlarda 200 ta yangi sanoat zonalarini tashkil etish va biznes-inkubatorlar tizimini rivojlantirish, sharoiti og'ir bo'lgan tumanlarda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish, hududlarda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, ishsizlik va kambag'allikni qisqartirish bo'yicha mavjud tuzilmalar faoliyatini

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

takomillashtirish, iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy sektorga keng yo'l ochish, iqtisodiy munosabatlarda erkin bozor tamoyillarini joriy etishni kengaytirish kabilar alohida belgilab qo'yilgan. [1]

Mamlakatimiz hududlarida kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini oshirish, o'zini-o'zi band qilishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. [2]

Mamlakatimizda kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha to'plangan tajribalar shuni ko'rsatadiki, korxonalarining raqobatdoshlik darajasini oshirish ularning o'z faoliyatlari davomida kengayib, yiriklashib borishini taqozo etadi. Lekin, kichik biznes sub'ektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash maqsadida belgilangan imtiyoz va yengiliklarga ega bo'lish imkonini beruvchi korxonalarining miqdoriy chegaralari ayrim hollarda ushbu jarayonlarga to'sqinlik qilishi mumkin. O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasining yuksalishi, kichik biznes sub'ektlari uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar natijasida iqtisodiy salohiyati ortgan ko'plab korxonalar mazkur imtiyozlardan foydalanishni davom ettirish maqsadida o'z xodimlari sonini belgilangan miqdoriy chegara doirasida saqlab qolishga harakat qilmoqdalar. Bu esa, ularning yiriklashish jarayoniga to'sqinlik qilmoqda.

2020-keyingi davrlar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Koronavirus pandemiyasi va global inqiroz holatlarining iqtisodiyot tarmoqlariga salbiy ta'sirini yumshatish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi (2020 yil 19 martdagi PF-5969-son Farmoni), O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Koronavirus pandemiyasi davrida aholi, iqtisodiyot tarmoqlari va tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi (2020 yil 3 apreldagi PF-5978-son Farmoni). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Tadbirkorlar bilan 2022 yildagi "Ochiq muloqoti"da belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi (2022 yil 30 avgustdagi PQ-364-son Qarori).

Kichik biznesning asosiy xususiyatlaridan biri mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi uchun zarur bo'ladigan asosiy ko'rsatkichlarni qisqa muddat ichida ta'minlab berishi bilan ajralib turadi. Ya'ni kichik biznes mamlakat ichki bozorida taqchil bo'lgan tovar va xizmatlar bilan to'ldiradigan, iqtisodiyotning tarkibiy negizini belgilab beradigan eng muhim soha hisoblanadi. Shuningdek mehnat resurslaridan samarali foydalanish uchun ish bilan bandligini va daromadlarini oshirish hamda mulkdorlar sinfini shakllantirishda eng asosiy omil va manba bo'lib xizmat qiladi. [3] Umuman kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati:

- mamlakat yalpi milliy mahsulotining tarkib va miqdor jihatdan ko'payishini ta'minlaydi;
- mehnat resurslaridan samarali foydalanish uchun zamin yaratib beradi;
- aholining joriy daromadlari va jamg'armalarining oshishiga hamda farovonlik darajasini ko'tarilishiga zamin yaratadi;
- sohaviy va mintaqaviy yakka hokimlikni bartaraf etishi;
- davlat byudjet mablag'larining bir me'yorda bo'lishini ta'minlaydi;

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

- tashqi iqtisodiy faoliyatda faol eshtirok etadi;
- resurslardan oqilona foydalanish;
- yangi texnika-texnologiya, asbob-uskunalarni ishlab chiqarishga joriy etish va mehnat unumdorligini oshiradi.

Qashshoqlik-bu shaxs yoki ijtimoiy guruhning iqtisodiy holati bo'lib, unda ular hayot, mehnat qobiliyatini saqlab qolish va nasl berish uchun zarur bo'lgan minimal ehtiyojlarning ma'lum bir doirasini qondira olmaydi. Qashshoqlik ma'lum bir jamiyatdagi turmush darajasining umumiy standartiga bog'liq va shuning uchun nisbiy tushunchadir. [4]

Qashshoqlik bugungi kunda butun dunyoda dolzarb muammodir. Bu Respublika aholisining katta qismini rivojlanish resurslaridan foydalanish imkoniyatini cheklaydi: yuqori maoshli ish, sifatli ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlari, bolalar va yoshlarni muvaffaqiyatli ijtimoiylashtirish imkoniyatlari va boshqalar.

Mutaxassislar uchun qashshoqlik muammosi masalasidagi muhim vazifa qashshoqlikning turli guruhlarini ajratishdir:

- Qashshoqlik. Ushbu holatda bo'lgan odamlar hayotning fiziologik minimal darajasiga ega emaslar. Ular doimiy to'yib ovqatlanmaslik yoqasida turganlar yoki bu chegaradan tashqarida.

- Ehtiyoj, o'rtacha qashshoqlik. Oddiy fiziologik ehtiyojlar uchun etarli mablag'ga ega bo'lgan, ammo ijtimoiy ehtiyojlarni, hatto eng oddiylarini ham qondira olmaydigan aholi guruhlarini qamrab oladi.

Bunday holatda, daromadlari rasmiy yashash darajasidan kam, ammo uning yarmidan yoki uchdan ikki qismidan ko'p bo'lgan odamlar paydo bo'ladi.

- Ta'minlanmaslik yoki etarli darajada ta'minlanmaslik, o'rtacha qashshoqlik. Yashash maoshi ta'minlangan, ammo boylik yo'q. Shu asosda qashshoqlik va uning chegaralarini o'lchashga yondashuvlar ajralib turadi.

Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2018 yilda O'zbekistonda 15-24 yoshdagi ayollar o'rtasida ishsizlik 25 foizdan, shu yosh toifasidagi erkaklar orasida esa 13 foizni tashkil etgan. Qirg'iziston Respublikasida 15-28 yoshdagi ayollarning 15 foizi ishsiz bo'lgan, shu yosh toifasidagi erkaklar orasida bu ko'rsatkich 9 foizni tashkil etgan. [5]

Aholining asosiy qismi uchun yashash vositalarining asosiy manbai yollangan mehnatdir, shuning uchun mehnatga layoqatli aholini ijtimoiy himoya qilish tizimi bandlik va ish haqi sohasida kafolatlar berishi kerak. Buning uchun davlat tomonidan eng kam ish haqi belgilanadi.

Eng kam ish haqi - ish beruvchi o'z xodimiga to'laydigan va xodim o'z mehnatini qonuniy ravishda sotishi mumkin bo'lgan soatiga, kuniga yoki oyiga (yiliga) eng kam belgilangan ish haqi darajasi [6].

O 'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo' mitasining 2018-yildagi hisob-kitoblariga ko'ra, oziqlanishga asoslangan qashshoqlik darajasi 11,4% ni tashkil etdi. Jahon banking hisob-kitoblariga ko'ra, xalqaro qashshoqlik darajasiga asoslangan qashshoqlik darajasi 9,6 foizni tashkil etdi, qashshoqlik darajasi esa 3,2 dollarni tashkil etdi. kuniga 36,6% va

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

qashshoqlik darajasi 5,5 dollarni tashkil etadi. kuniga. Shu bilan birga, Samarqand, Surxondaryo, Sirdaryo, Andijon viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasida kambag'allikning yuqori darajasi kuzatilmoqda. O'zbekistonda kam ta'minlanganlikning yanada batafsil tasviri, shuningdek, mamlakatda kam ta'minlanganlikka qarshi kurashish bo'yicha asosiy chora-tadbirlar va tavsiyalar mazmunini oldindan belgilab beruvchi uy xo'jaliklarining kam ta'minlanganligining shakllangan profili shaklida ham taqdim etilishi mumkin. [7]

Shunday qilib, ushbu sohada nisbatan yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra, kam ta'minlangan oila 7 kishidan iborat bo'lib, uy xo'jaligi boshlig'ining o'rtacha yoshi 50 yoshdan oshgan va u oliy ma'lumotga ega emas [4]. 11% da kam ta'minlangan uy xo'jaligi boshlig'i ishsiz, 93% da oliy ma'lumotga ega emas va atigi 24% o'rta maxsus ma'lumotga ega. Kam ta'minlangan uy xo'jaliklarining 43 foizi doimiy ish bilan ta'minlanmaydi, 11 foizi esa ishsiz hisoblanadi. 93% Markaziy isitish tizimiga ulanmagan, 96% - Markaziy kanalizatsiya tizimiga kirish imkoni yo'q, 66% - Markaziy suv ta'minotiga ulanmagan [5].

Birlashgan Millatlar tashkilotining taraqqiyot dasturi ko'magida prognozlash va makroiqtisodiy tadqiqotlar [8] instituti tomonidan olib borilgan shunga o'xshash tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, respublikada kam ta'minlangan uy xo'jaligining profilini quyidagicha tavsiflash mumkin: kam ta'minlangan oilalar-bu 3 bolali, kam ma'lumotli oila a'zolari bo'lgan, qishloq joylarda yashovchi, chet elda mehnatga layoqatli muhojir bo'lmagan ko'p bolali oilalar. yordam [6].

Shu bilan birga, kam ta'minlanganlik holati aniq mintaqaviy xususiyatlarga ega. 8 ta mintaqada kam ta'minlanganlik darajasi eng yuqori. Bularga Qoraqalpog'iston Respublikasi, Jizzax, Qashqadaryo, Navoiy, Namangan, Surxondaryo, Sirdaryo va Xorazm viloyatlari kiradi.

Kambag'allikni davlat tomonidan tartibga solishning maqsadi uning darajasini pasaytirishdir, bu esa aholining eng kambag'al qatlamlarining moddiy va jamoat tovarlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish [8], turmush darajasini oshirish, bandlik va kasbiy tayyorgarlikka ko'maklashishni nazarda tutadi. Ushbu maqsadga erishishning asosiy yo'nalishlari makroiqtisodiy siyosat va iqtisodiy o'sish, ijtimoiy siyosat, mintaqaviy siyosat, ishtirok etish jarayoni, monitoring tizimidir. Ish asos sifatida ishlatiladi [3]. Makroiqtisodiy siyosat, iqtisodiy o'sish va yakuniy mahsulotning teng taqsimlanishi qashshoqlik darajasini pasaytirishga yordam beradi.

Davlat tomonidan tartibga solishning asosiy shakllari, shu jumladan qashshoqlik darajasi huquqiy, moliyaviy, ishlab chiqarish, qayta taqsimlash, tashkiliy, institutsional va axborot-maslahatdir. Dastlabki to'rtta shakl an'anaviy ravishda taqdim etiladi [4], oxirgi ikkitasi muallif tomonidan taklif qilingan. Huquqiy shakl davlat tomonidan ijobiy ijtimoiy ta'sirlarni yaratadigan bozor tizimining samarali [9] ishlashini ta'minlashga qaratilgan qoidalar va normalarni yaratishdan iborat. Qashshoqlik darajasini tartibga solishda asosiy usullar, masalan, mehnat qonunchiligini tartibga solish va eng kam ish haqi darajasini belgilashdir. Moliyaviy shakl davlat byudjetining ijtimoiy ta'lim dasturlari, sog'liqni saqlash, pensiya

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

ta'minoti va boshqalar xarajatlari hisobidan davlat tomonidan to'liq yoki qisman moliyalashtirishdan iborat bo'lib, davlat tomonidan moliyalashtirish vositalari narxlarni subsidiyalash, imtiyozlar, kompensatsiya va boshqalar hisoblanadi. Ishlab chiqarish shakli davlat tomonidan hukumatning ijtimoiy maqsad va vazifalariga muvofiq iqtisodiyotni rivojlantirish vositasi sifatida ishlatiladi. Xususiy va jamoat tovarlari ishlab chiqarishni tashkil etish mexanizmlari etkazib beruvchilar bilan shartnomalar, davlat xizmatlari, davlat muassasasi tomonidan xizmatlarni sotish, imtiyozlar, subsidiyalar va kafolatlarni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni// www.lex.uz

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 24-yanvardagi "Respublikada ishlab chiqarishni rivojlantirish va sanoat kooperatsiyasini kengaytirishning samarali tizimini yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-99-son Qarori// www.lex.uz

3. Nikki.LaMarko.<https://smallbusiness.chron.com/problems-smallscale-businesses-12355.html>

4. Jay Conrad Levinson, Paul R. J. Hanley. The Guerrilla Marketing Revolution: Precision Persuasion of the Unconscious Mind. — Piatkus Books, 2005. — 192 p. — ISBN 978-0749926113.

5. Kotler, P. (1998) Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation, and Control. 9th Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River.

6. Kholmamatov Diyor Haqberdievich, Boyjigitov Sanjarbek Komiljon ugli. Marketing Problems In The Development Of Export Activities Of Small Business Entities. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS), 3139 pp, 2020

1. Халилова М., Мусаева Ж., Бухара Р. У. ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ И ИХ ОСОБЕННОСТИ.

2. Мусаева, Ж. К. "РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ В РАЗВИТИИ НАУКИ И ТЕХНИКИ." ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ УЧУН ИЛМИЙ АХБОРОТ РЕСУРСЛАР: 51.

3. Мусаева Ж. К. РОЛЬ УПРАВЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ //Инновационное развитие. – 2017. – №. 4. – С. 70-71.

4. Мусаева Ж. К. СТРАТЕГИЯ И ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВА //Ученый XXI века. – 2017. – С. 80.

5. Musaeva J. K., Elmurodov S. S., Yuldasheva S. N. ROLE OF CURRENCY RELATIONS IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UZBEKISTAN //Бенефициар. – 2019. – №. 44. – С. 22-25.

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

6. Karomatovna M. J., Rustambek R. **BILIMLARGA ASOSLANGAN RAQAMLI IQTSODIYOTNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI** //САМАРҚАНД ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ. – 2021. – С. 505.

7. Mukhsinov B., Yuldasheva S. Jamila Musaeva International journal of advanced science and technology vol. 29, no. 5, (2020) //issn. – 2005. – Т. 4238. – С. 1922-1926.

8. Очилов СБОСБ, Худайбердиева О.К., Мехринисо К. **ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫЙ МЕТОД ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ НА ОСНОВЕ КОРРЕЛЯЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ** //Американский журнал социальных наук и инноваций в образовании. – 2023. – Т. 5. – №. 04. – С. 21-27.

9. Курбановна, Худайбердиева Айша и Убайтова Мохитабон. **«СОВРЕМЕННЫЕ КЛАСТЕРЫ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ ЯВЛЯЮТСЯ ЭФФЕКТИВНЫМ СРЕДСТВОМ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ».** Новости образования: исследование XXI века 1.11 (2023): 177-185.